

Рецензія

на монографію О. М. Бикова
«Правове регулювання відносин
у сфері реалізації права
на свободу віросповідання
в Україні: конституційно-
правовий аспект»*

Ю. М. Бисага

завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства, доктор юридичних наук, професор, директор Інституту держави і права країн Європи, заслужений юрист України

На сьогодні права і свободи людини і громадянина виступають основною цінністю в будь-якому демократичному суспільстві, а їх захист та забезпечення є головними завданнями держави.

Україна лише стала на шлях формування правової держави, в якій людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, безпека, недоторканність є основною цінністю і, в першу чергу, потребує дієвого механізму реалізації та правового регулювання вищезазначених положень. Таким механізмом є нормативно-правова база, а саме – Конституція України, яка серед основоположних прав і свобод людини і громадянина закріплює право на свободу віросповідання (в ст. 35 зазначено, що «кожен має право на свободу світогляду і віросповідання»). Право на свободу віросповідання, як одне з фундаментальних прав особи, знайшло своє відображення не лише у вітчизняному законодавстві (на-

приклад, Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»), а й у цілій низці міжнародних документів з прав людини, серед яких: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії або переконань та ін.

Питання конституційно-правового регулювання відносин у сфері реалізації права на свободу віросповідання в Україні привертало увагу і багатьох учених. У радянську добу деякі аспекти права на свободу віросповідання досліджувалися у працях В. Клочкова, З. Корчевої, А. Ловінюкова, Г. Лупарева, Ю. Розенбаума, Ф. Рудинського, П. Яшина. Проте роботам цих авторів був притаманний надмірно ідеологізований підхід. Окрім того, зараз ці праці вже не такі актуальні, оскільки ґрунтувалися на «застарілому» законодавстві. На сучасному етапі розвитку вітчизняної та зарубіжної пра-

* Биков О. М. Правове регулювання відносин у сфері реалізації права на свободу віросповідання в Україні: конституційно-правовий аспект»: Монографія. – Інститут законодавства Верховної Ради України, 2011. – 344 с.

вової науки окремі аспекти права на свободу віросповідання досліджувалися у працях А. Агапова, М. Бабія, В. Бондаренка, К. Борисова, С. Бублика, С. Бур'янова, В. Єленського, А. Колодного, А. Красікова, Н. Лернера, А. Ловінюкова, М. Мариновича, А. Пчелінцева, П. Рабіновича, В. Савельєва, О. Сагана, Г. Черемних, О. Шуби, П. Яроцького та ін.

Проте єдиного загальнотеоретичного дослідження даного питання на сьогодні немає, нормативно-правова база недосконала, насамперед через термінологічну невизначеність. Саме тому монографія О. М. Бикова «Правове регулювання відносин у сфері реалізації права на свободу віросповідання в Україні: конституційно-правовий аспект» надзвичайно актуальна.

Структура монографії є логічною, обумовленою метою, яку ставить перед собою автор. Всі питання тісно пов'язані між собою, впливають одне з одного. Текст послідовно викладений, кожна думка завершена та закінчується висновком. О. М. Биков усебічно розкрив тему дослідження, дотримав усіх вимог щодо змісту. Результати дослідження можуть бути корисними як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Слід підтримати думку вченого про нетотожність категорій «свобода совісті» й «свобода віросповідання». Свобода совісті є однією із складових людської особистості, її вільною внутрішньою здатністю до осмислення різноманітних світоглядних поглядів, передусім релігійних, та полягає у здійсненні їх без примусового вибору і реалізації їх у власних життєвих поглядах. Водночас як правова категорія свобода совісті є сукупністю встановлених, гарантованих та забезпечених державою прав громадян на віросповідання, атеїзм та інші вільні світоглядні погляди. Тому поняття «свобода віросповідання» входить у структуру категорії «свобода совісті» як важливий її компонент. Серед цікавих і таких, що відрізняються науковою новизною, положень монографії необхідно зупинитися на авторсько-

му визначенні поняття релігійних відносин, під яким науковець розуміє різновид суспільних відносин, що складаються в духовній сфері між віруючими людьми, релігійними організаціями, які спрямовані на реалізацію їхніх суб'єктивних прав і свобод.

Заслугове схвальної оцінки підхід О. М. Бикова до розкриття характеристики функціональності релігії, яка визначена: по-перше, напрямом впливу релігії на суспільні відносини, потреба в здійсненні якого зумовлюється історичною необхідністю її існування як соціального явища; по-друге, найбільш важливими, специфічними ознаками самої релігії і спрямована на виконання завдань, які стоять перед нею на певній стадії розвитку; по-третє, напрямками активної дії релігії, котра упорядковує певний вид соціальних відносин. На підставі цього зроблено висновок, що однією із важливих ознак функцій релігії є їх системність і динамізм; по-четверте, стабільністю, концептуальністю, спрямованістю в часі.

Серед одержаних наукових результатів дослідження варто відзначити перелік ознак свободи віросповідання, серед яких О. М. Биков виділяє: 1) є можливістю певної поведінки; 2) є суб'єктивним правом особи, яким вона може розпоряджатися на власний розсуд; 3) включає в себе: право сповідувати віровчення тієї чи іншої релігії, право відправляти релігійний культ та право утворювати релігійну організацію чи входити до утвореної раніше організації; 4) гарантується Конституцією та законодавством України; 5) забезпечується державою шляхом встановлення певної відповідальності за її порушення.

Аналіз положень монографії О. М. Бикова «Правове регулювання відносин у сфері реалізації права на свободу віросповідання в Україні: конституційно-правовий аспект» дозволяє стверджувати, що ця робота безсумнівно є актуальною, практично корисною, стане важливим внеском у розвиток сучасної науки конституційного права.